

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТАМИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХОДІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ НА ТРАНСПОРТІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSURING THE IMPLEMENTATION OF MEASURES TO FIGHT TERRORISM ON TRANSPORT BY SUBJECTS OF ANTI-TERRORIST ACTIVITIES

Сукмановська Л.М., к.ю.н.,

доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу

Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню поняття адміністративно-правового забезпечення здійснення суб'єктами антитерористичної діяльності заходів боротьби з тероризмом на транспорті. Реалізація суб'єктами антитерористичної діяльності своїх задач безпосередньо залежить від повноти забезпечення такої діяльності. Основну роль у даному аспекті відіграє саме адміністративно-правове забезпечення, так як воно власне закріплює особливості діяльності суб'єктів антитерористичної спрямованості щодо реалізації заходів боротьби з тероризмом на транспорті. Задля розкриття зазначеного поняття розглянуто різноманітні наукові позиції щодо визначення поняття «правове забезпечення». Вивчено різні наукові думки щодо визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». Здійснено спробу дати авторське визначення поняттю адміністративно-правового забезпечення здійснення суб'єктами антитерористичної діяльності заходів боротьби з тероризмом на транспорті. Також автором досліджено, що в Україні існує розгалужена система суб'єктів, залучених до процесу боротьби з тероризмом на транспорті. Умовно виділено чотири рівні суб'єктів антитерористичної діяльності на транспорті. До першого рівня належать суб'єкти публічної адміністрації, діяльність яких спрямовується на формування внутрішньої та зовнішньої діяльності із боротьби з тероризмом на транспорті: Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України. Суб'єктами антитерористичної спрямованості другого рівня є: Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна прикордонна служба України, Державна пенітенціарна служба України, Управління державної охорони України, Служба зовнішньої розвідки України. Третій рівень суб'єктів боротьби з тероризмом на транспорті утворюють: Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики України, Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном, Міністерство інфраструктури України, Міністерство фінансів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна податкова служба України. Четвертий рівень суб'єктів антитерористичної спрямованості - інші центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, транспортні підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення боротьби з тероризмом на транспорті; рівні суб'єктів антитерористичної діяльності в Україні.

The article is devoted to the study of the concept of administrative and legal support for the implementation of anti-terrorist activities by subjects of anti-terrorist activities on transport. The implementation of anti-terrorist activities of their tasks directly depends on the completeness of the provision of such activities. The main role in this aspect is played by the administrative and legal support itself, as it actually establishes the specifics of the activities of the subjects of anti-terrorist orientation regarding the implementation of measures to combat terrorism in transport. Various scientific positions regarding the definition of the concept of "legal security" were considered in order to reveal this concept. Various scientific opinions were studied to clarify the concept of "administrative and legal support". An attempt was made to give an author's definition of the concept of administrative and legal support for the implementation of measures to combat terrorism in transport by subjects of anti-terrorist activity. The author also researched that there is an extensive system of entities involved in the process of combating terrorism on transport in Ukraine. Four levels of subjects of anti-terrorist activity on transport are conventionally distinguished. The first level includes subjects of public administration, whose activities are aimed at the formation of internal and external activities to combat terrorism in transport: the Ukrainian Parliament, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine. The subjects of the anti-terrorist focus of the second level are: the Security Service of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine, the State Service for Emergency Situations of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, the State Penitentiary Service of Ukraine, the State Security Office of Ukraine, the Foreign Intelligence Service of Ukraine. The third level of entities fighting terrorism in transport is formed by: the State Financial Monitoring Service of Ukraine, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the Ministry of Health of Ukraine, the Ministry of Energy of Ukraine, the State Agency for the Management of State Corporate Rights and Property, the Ministry of Infrastructure of Ukraine, Ministry of Finance of Ukraine, Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, State Tax Service of Ukraine. The fourth level of subjects of anti-terrorist orientation: other central and local bodies of executive power, local self-government bodies, transport companies, institutions, organizations regardless of subordination and form of ownership, their officials, as well as citizens.

Key words: administrative and legal provision of combating terrorism in transport; levels of subjects of anti-terrorist activity in Ukraine.

Ефективність виконання поставлених перед суб'єктами антитерористичної діяльності завдань безпосередньо залежить від того, як здійснюється забезпечення її діяльності. При цьому провідне місце в такому аспекті буде посідає адміністративно-правове забезпечення, оскільки воно здійснюється за допомогою найрізноманітніших і найчисельніших засобів. Звичайно, правове регулювання організації та діяльності суб'єктів антитерористичної діяльності, що впроваджують заходи боротьби з тероризмом на транспорті, забезпечується різними засобами: кримінально-правовими, цивільно-правовими, оперативно-розшуковими, проте адміністративно-правовим заходам серед них відведено особливе значення в контексті забезпечення здійснення

діяльності суб'єктів антитерористичної діяльності заходів боротьби з тероризмом на транспорті. Аналіз правових джерел свідчить, що на сьогоденній момент наука адміністративного права ще не виробила єдиного підходу до розуміння наведеної вище категорії. А тому розкриття змісту категорії «адміністративно-правове забезпечення» щодо здійснення суб'єктами антитерористичної діяльності заходів боротьби з тероризмом на транспорті буде сприяти всебічності представленого наукового дослідження, збагатить понятійний апарат науки адміністративного права та буде сприяти уніфікації використання наведеного поняття.

Як слідує з аналізу досліджуваної категорії, її зміст утворюють таке самостійне поняття, як «правове забезпечення».

та така особлива складова, яка вказує на особливості предмета правового регулювання з додаванням слова «адміністративно». Досліджуючи семантичний сенс слова «адміністративно», наведемо позицію авторського колективу великого тлумачного словника сучасної української мови. На думку вчених, вказане вище слово походить від слова «адміністративний», яке, у свою чергу, можна тлумачити у значенні: властивий адміністраторові (керівнику організації, підприємства, установи); організаторський, тобто такий, що спрямований на організацію чого-небудь [1].

Отже, із семантичного сенсу зазначена категорія розкривається як така, що пов'язана зі здійсненням керівництва. А точніше із правовою організацією забезпечення здійснення суб'єктами антитерористичної діяльності заходів боротьби з тероризмом на транспорті. Якщо розглядати категорію «адміністративно» з точки зору її використання в конструкції «адміністративно-правове», слід зауважити, що в такому разі вона без сумніву пов'язана із адміністративним правом. У науковій юридичній літературі увага звертається на те, що поняття «адміністративне право» можна розглядати в кількох значеннях, зокрема як: галузь права; галузь законодавства; галузь юридичної науки; навчальну дисципліну. У контексті досліджуваного питання поняття «адміністративне право» представляє для нас інтерес саме як галузь права. Авторський колектив сучасної правової енциклопедії зазначає, що адміністративне право, як галузь права, представляє собою сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини управлінського характеру переважно у сфері державного управління у процесі здійснення завдань і функцій виконавчої влади, а також внутрішньо-організаційної діяльності інших державних органів і громадських організацій при виконанні ними делегованих повноважень і функцій виконавчої влади [2]. Зазначимо, що учені-юристи із приводу управлінської природи адміністративного права зазначають, що вона наповнюється такими рисами: виконавчо-розпорядчий характер; під законність; масштабність та універсальність; ієрархічність; безпосередньо організуючий характер. При цьому провідною рисою публічного управління є його виконавчо-розпорядчий характер, що охоплює два взаємозалежних напрями – виконавчу та розпорядчу діяльність [3]. Отже, аналіз зазначеного, свідчить про те, що такі складові досліджуваного явища, як «адміністративно» й «адміністративно-правове», вказують, що діяльність суб'єктів антитерористичної діяльності по здійсненню заходів боротьби з тероризмом на транспорті забезпечується управлінськими та організаційними засобами на основі норм адміністративного права.

Якщо ж розглядати категорію «правове забезпечення», то З. Варналій визначає її як систему впорядкованих законодавчих актів, постанов, указів та інших правових актів органів державної влади та управління, наділених повноваженнями у певній сфері діяльності [4]. В. Ліпкан вважає, що правове забезпечення – утворення і підтримка в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик систем управління за допомогою впливу та упорядкування всього арсеналу юридичних засобів (норм права, правовідносин, прав і обов'язків, актів та ін.) [5]. На думку М. Горелова правове забезпечення можна розглядати як застосування норм права, інших юридичних засобів для впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування і прогресивного розвитку, а також впливу на поведінку людей [6].

Загальним недоліком вищенаведених позицій є розгляд такого складного і багатаспектного явища, як правове забезпечення, з урахуванням лише окремої його складової. На нашу думку, найбільш вдалим є визначення поняття «правове забезпечення», що було запропоноване А. Олійником: це поняття може бути розкрито через призму: 1) створення сприятливих умов для реалізації особами своїх прав; 2) запобігання порушенню таких прав;

3) відновлення порушених прав осіб [7]. На наш погляд, останнє визначення є найбільш вдалим, адже неможливо у повному обсязі осягнути ті умови, що могли б сприяти реалізації прав і свобод людини та громадянина крізь призму превентивних заходів щодо їх прав і відновлених порушених прав.

Встановивши сутність складових досліджуваного поняття, можливо перейти до аналізу окремих позицій щодо визначення сутності адміністративно-правового забезпечення.

А. Борко відмічає той факт, що адміністративно-правове забезпечення будь-якої діяльності реалізується не тільки певними юридичними нормами. Таке забезпечення здійснюється за допомогою системи правових засобів результативного, нормативно-організаційного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку [8, с. 76] Цілком слушними здаються висновки щодо сутності досліджуваного поняття, які робить О. Хохленко під час визначення особливостей адміністративно-правового забезпечення діяльності місцевих державних адміністрацій в Україні. На думку вченої, адміністративно-правове забезпечення можна розуміти у двох аспектах – у статичі та динаміці. При цьому, динамічний аспект адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державного управління можна визначити як встановлення мети, структури, статусу (підпорядкованості), функцій, повноважень (сукупності прав та обов'язків) вказаних органів [9].

У своєму науковому дослідженні О. Гумін та Є. Пряхін зазначають, що адміністративно-правове забезпечення варто розглядати у широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні адміністративно-правове забезпечення – це упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток. Вузьке визначення адміністративно-правового забезпечення буде змінюватися залежно від того, про які суспільні відносини буде йти мова [10, с. 48].

О. Надьон, досліджуючи зміст адміністративно-правового забезпечення, дійшов висновку про своєрідність вказаного терміну: 1) адміністративне право за своїм глибинним призначенням має визначитися як «право забезпечення і захисту прав людини». У цьому сутність усієї трансформації теорії і практики українського адміністративного права на сучасному етапі [11, с. 71]; 2) до відносин, що є предметом адміністративного права, належать відносини державного управління; 3) однією з найважливіших правових форм управління є продукування правових актів управління, оскільки правові акти є важливим організаційним засобом у вирішенні завдань, які поставлені перед органами управління. А відтак, підсумовує автор, своєрідність адміністративно-правового забезпечення полягає не лише у особливостях адміністративних норм та адміністративно-правового регулювання, а у тому, що саме адміністративне право дає можливість розкрити форми та методи діяльності органів державної влади [12, с. 19].

У контексті наведеного вище слід погодитися з позицією стосовно того, що адміністративно-правове забезпечення діяльності будь-яких державних інституцій, в тому числі суб'єктів антитерористичної діяльності у здійсненні заходів боротьби з тероризмом на транспорті, в першу чергу спрямоване на впорядкування організаційних та управлінських відносин із приводу забезпечення нормального режиму діяльності відповідних інституцій, що становить істотну передумову належної реалізації нею правозахисної функції.

Антитерористична діяльність держави являє собою систему заходів із вироблення засад державної політики у сфері боротьби з тероризмом шляхом здійснення моніторингу і прогнозування терологічної обстановки та на цій підставі координації діяльності органів виконавчої влади

з виявлення, запобігання, усунення причин та ліквідації наслідків терористичної діяльності [13].

Досліджуючи антитерористичну діяльність держави на транспорті, не можливо не зупинитись на огляді її суб'єктів. В Україні створена та законодавчо закріплена система суб'єктів боротьби з тероризмом. Стаття 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначає систему суб'єктів боротьби з тероризмом [14].

Умовно можна виділити декілька рівнів суб'єктів боротьби з тероризмом на транспорті. До першого рівня належать суб'єкти публічної адміністрації, діяльність яких спрямовується на формування внутрішньої та зовнішньої діяльності із боротьби з тероризмом на транспорті. Відповідно, до цього рівня варто віднести органи, які уособлюють найвищі ланки державної влади: Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України.

Суб'єктами публічної адміністрації, безпосередньо залученими до боротьби з тероризмом на транспорті, є такі органи: Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна прикордонна служба України, Державна пенітенціарна служба України, Управління державної охорони України, Служба зовнішньої розвідки України [14].

Підкреслимо, що загальною координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, у тому числі об'єктів транспортної інфраструктури, актам, що загрожують життю і здоров'ю значної кількості людей, та в їх припиненні здійснює Антитерористичний центр, який є постійно діючим органом при Службі безпеки України. Порядок створення й правовий статус цього органу визначено Указом Президента України «Про Антитерористичний центр» від 11 грудня 1998р. № 1343/98 та Указом Президента України «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України» від 14 квітня 1999 р. № 379/99 [15; 16].

Іншим суб'єктом, що здійснює боротьбу з тероризмом, є Міністерство внутрішніх справ України. Застосування сил і підрозділів органів внутрішніх справ у здійсненні антитерористичної діяльності обумовлюється наявним зарубіжним досвідом організації роботи національних поліцейських систем, що пов'язується з їх оптимальним територіальним розташуванням, чисельністю підрозділів і колом повноважень, визначених законодавством. Основними суб'єктами у системі органів внутрішніх справ, які виконують функції щодо боротьби з тероризмом, у тому числі на транспорті, є Національна поліція та Національна гвардія.

Міністерство оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини й підрозділи Збройних Сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів і майна Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної та стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що перебувають у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організують підготовку й застосування сил і засобів Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил Збройних Сил України в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави з-за меж України; у разі залучення до проведення антитерористичних операцій забезпечують із застосуванням наявних сил і засобів виконання завдань щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих чи збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп і злочинних організацій; беруть участь у затриманні осіб, а у випадках, коли їх дії реально загрожують життю

і здоров'ю заручників, учасників антитерористичних операцій або інших осіб, їх знешкоджують [17].

Практична діяльність Збройних Сил України у сфері боротьби з тероризмом здійснюється у таких напрямках:

1. Антитерористична складова діяльності Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

2. Протидія терористичним загрозам, що можуть бути вчинені з використанням повітряного простору.

3. Заходи протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах, що їх виконує Військова служба правопорядку (ВСП) у Збройних Силах України.

Державна служба з надзвичайних ситуацій України та її територіальні управління беруть участь у заходах із мінімізації й ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту [18].

Управління державної охорони України, як правило, бере участь в операціях із запобігання й припинення терористичних актів, спрямованих проти посадових осіб та об'єктів, охорону яких доручено підпорядкованим цьому управлінню підрозділам.

На Службу зовнішньої розвідки України, як суб'єкта боротьби з тероризмом, покладаються такі завдання: добування, аналітична обробка й надання розвідувальної інформації Президенту України, Голові Верховної Ради України, Прем'єр-міністрові України та іншим визначеним Президентом України, споживачам; здійснення спеціальних заходів впливу, спрямованих на підтримку національних інтересів і державної політики України в економічній, політичній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного й науково-технічного розвитку; участь у забезпеченні безпечного функціонування установ України за кордоном, безпеки співробітників цих установ і членів їхніх сімей у країні перебування, а також відряджених за кордон громадян України, які обізнані з відомостями, що становлять державну таємницю; участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю та технологією її виготовлення, незаконною міграцією; вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України [19].

До третього рівня суб'єктів публічної адміністрації належать суб'єкти публічної адміністрації, які можуть бути залучені до боротьби з тероризмом. До них відносяться: Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики України, Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном, Міністерство інфраструктури України, Міністерство фінансів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна податкова служба України.

Спираючись на положення Закону України «Про боротьбу з тероризмом», до участі у боротьбі з тероризмом на транспорті можуть бути залучені з дотриманням вимог вітчизняного законодавства також інші центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, транспортні підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою [14]. Вказані суб'єкти складають четвертий рівень суб'єктів антитерористичної діяльності на транспорті.

У зв'язку із цим дуже важливо, щоб урегулювання адміністративно-правовими нормами діяльності антитерористичної спрямованості усіх вище зазначених суб'єктів

було оптимальним і таким, що забезпечувало б необхідний режим діяльності щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Таким чином, проведений аналіз дає змогу дійти висновку, що під адміністративно-правовим забезпеченням здійснення суб'єктами антитерористичної діяльності заходів боротьби з тероризмом на транспорті слід розуміти сукупність адміністративно-правових норм, які регулюють діяльність уповноважених державою суб'єктів з метою ефективної реалізації закріплених у таких нормах завдань і функцій щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності на об'єктах транспортної інфраструктури.

В Україні існує розгалужена система суб'єктів, залучених до процесу боротьби з тероризмом на транспорті. Умовно можна виділити чотири рівні суб'єктів боротьби з тероризмом на транспорті. До першого рівня належать суб'єкти публічної адміністрації, діяльність яких спрямовується на формування внутрішньої та зовнішньої діяльності із боротьби з тероризмом на транспорті. Це – Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України. Суб'єктами антитерористичної

спрямованості другого рівня являються: Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна прикордонна служба України, Державна пенітенціарна служба України, Управління державної охорони України, Служба зовнішньої розвідки України. Третій рівень суб'єктів боротьби з тероризмом на транспорті складають: Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики України, Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном, Міністерство інфраструктури України, Міністерство фінансів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна податкова служба України. До четвертого рівня зазначених суб'єктів відносяться інші центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, транспортні підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. та допов. та CD). уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Сучасна правова енциклопедія. О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, В.С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О.В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид. перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
3. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : підруч. за заг.ред.акад. НАПРН України О.М. Бандурки. Х.: Золота миля, 2011. 584 с.
4. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика : монографія. З.С. Варналій, В.М. Кампо, І.І. Мазур та ін. Київ: Знання України, 2005. 380 с.
5. Теорія управління в органах внутрішніх справ: навч. посібник / за ред. В.А. Ліпкана. Київ: КНТ, 2007. 884 с.
6. Горелов М. О. Організаційно-правові основи діяльності слідчих підрозділів ОВС України: дис. ... канд. юрид. наук, спец: 12.00.07. Х., 2008. 198с.
7. Олейник А. Е. Совершенствование деятельности милиции по обеспечению конституционных прав неприкосновенности личности, жилища советских граждан и охраны их личной жизни: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право». К., 1986. 24с.
8. Борко А. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України. *Публічне право*. 2013. № 2 (10). С. 71-77.
9. Хохленко О. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих державних адміністрацій у сфері освіти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2010. 199 с.
10. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46-50.
11. Авер'янов В. Б. Доктринальні засади сучасного розвитку і реформування українського адміністративного права. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2002. С. 60-73.
12. Надьон О.В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків: поняття та необхідні ознаки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Вип. 39. Том 2. С. 17-21.
13. Ліпкан В.А. Боротьба з тероризмом: у визначеннях та поняттях. К.: Магістр-XXI сторіччя, 2009. 164 с.
14. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
15. Про Антитерористичний центр : Указ Президента України від 11 грудня 1998 р. № 1343/98. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1343/98>.
16. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України: Указ Президента України від 14 квітня 1999 р. № 379/99. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/99>.
17. Про Збройні Сили України: Закон України від 06 грудня 1991р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>.
18. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Военної доктрини України»: Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015.
19. Про службу зовнішньої розвідки: Закон України від 01.12.2005 № 3160-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2006. № 8. Ст. 94.